

„SZÍNÉSZBŐL SOHA NEM LESZ RENDES ZSIDÓ”

– a rendszerváltás bensőséges
pesti krimisorozatáról

Állítólag Kern András ötlete szülte a hatrészes sorozatot, a *Privát kopót*, amelyben a címszereplő magánnyomozót játszik. Régen volt már, amikor a rendszerváltás friss áramában a mű készítői megpróbálhatták a zsidót mint a legkézenfekvőbb tényezőt beemelni a film mindennapjaiba. Ha már a készítők között van, akinek a személyisége része, miért ne lehetne a szereplők hétköznapi személyiségének is ugyanúgy normális eleme? Ez azelőtt sem hangzott legitímen a közbeszédben, ma pedig még annál is kevésbé az; ez az egyetlen kísérlet is vélhetőleg igen keveseknek jelentett bármit – a kísérlet értékénél fogva mégis, unikalitásánál fogva pedig kiváltképp jelentős. Ha csak összehasonlítjuk például Koltai Róbert gyakorlatilag ugyanakkor készült *Sose halunk meg* című mozijával, azt találjuk, hogy Gyuszi bácsi fitymája vagy a pap héber imája, habár a figura életébe nüanszként épül be (akárcsak az a kifejezetten béna rész, amikor lezsidozzák és káderfiú unokaöccse kérdésére, hogy ő zsidó-e, az a válasza, hogy „néha, apukám, néha”), mivel maga Gyuszi bácsi alakja nem mindennapi, éppen az ellenkezőjét jelenti (a legerősebb talán még, amikor a munkaszolgálatot említve egy félhanggal sem mondja ki ezt a szót, csupán annyit, hogy „Rosztov mellé került, jó helyre”).

És Tordai Gyulának mindenekelőtt a Kerepesi temetőben van a sírja, nem úgy, mint idősebb Simonnak, akinek a temetésére Kern hazaérkezik Budapestre. Mondjuk, elég szakszerűtlen zsidó temetés, a szertartás vezetőjén kívül egyedül Verebes István áll ott, akit Róznernek hívnak és az állami körzeti rendőrkapitányság megbecsült és közepesen vezető beosztású munkatársa. Ezen az egyetlen temetésen kívül zsidóságról gyakorlatilag egészen az utolsó részig nem esik szó, amely azonban nagyon izgalmas történettel és aranyos közegfestéssel szórakoztatja a nézőt. Kétségtelen, ha minden sorozat ilyen lett volna azóta, ma ez egy más ország lenne. (Hogy a zsidó rész kinek az ötlete volt a sorozatban, nem tudjuk, egyszer majd utánajárunk és rászervezünk fórumokat is.) Ami a legfontosabb azonban: a *Sose halunk meg*gel ellentétben a *Privát kopó*ban a zsidó tényezőnek először semmilyen dramaturgiai funkciója nincsen, s később is pusztán bármivel behelyettesíthető: épp ettől válik ugyanolyan

Tréfli temetés

magától értetődő részzé, mint az, hogy a sorozat Budapesten játszódik (és a magánnyomozó amúgy nagyjából pont ott lakik, a Városliget szélén, ahol anno Farkas Vladimir, és kiszuperált angol taxival jár.)

(*Spoiler!*) A rendszerváltás egyik első évében tér haza Párizsból a jobbos államtitkár – na, hát ugye ezt se mondja ki senki sehol, mégis érezhetjük Gábor Miklós parádés alakításából (akinek a jutalomjátékát már csak az fokozza, hogy mindezt Mensáros Lászlóval együtt teszi, akinek ez volt az utolsó filmszerepe). Csók Pál még közvetlenül a főlzabradulás után végezte a rendőrfőiskolát, később azonban nyomozóként az ÁVH-nál elvállalta egy „amerikai kém” likvidá-

lását, végül ezért a rendszerváltás hajnalán lemészárolta egyetlen élő tanúit, még élő volt osztálytársait, hogy az új rendszerben jó pedigrével indulhasson.

Weisz Gyurka, becenevén a Kölyök azonban már korábban meghalt: 1956. november 3-án, a „rohadt barakkban”, alig több mint egy évtizeddel azután, hogy a családjából egyedülként visszatért Auschwitzból. Simon magánnyomozó csalafinta ötletével fölbérelti Gál Ottót, a nyugdíjasotthonban élő egykori színészt, hogy játssza el Weisz szerepét, azaz mai nevén már Baruch Talmonét, miszerint éppen mégsem volt a barakkban a találat becsapódásakor, hanem a maga részéről Izraelbe távozott és azóta nem adott hírt magáról, minthogy ott titkos ügynök lett – ám most hazatér, hogy találkozzék régi barátjával. Szuper jelenetek során Altmann Sándor a Bethlen térről héberül tanítja, még a Kern is gyakorolja vele a nyelvet (miközben persze kifejezi, hogy habituálisan kevés a köze hozzá és nem is tudja elolvasni). Később a bevetésen csodálatosan működik a tévé a tévében, színház (Mensáros) a színházban (Gál Ottó) a színházban (Baruch Talmon) a színházban (Weisz Gyurka). *(Spoiler vége!)*

Ezek a filmsorozatban éppolyan átlagos tényezőket alkotnak, mint, mondjuk, *A Mézga családban* megfestett háttérelmek. Ami kevésbé is meglepő: egy humanoid közeg, amiben bizony az érett szocializmus preferenciái megegyeztek a rendszerváltás vívmányaival – pontosabban meg is ágyaztak neki; de a mindent eluráló kontraszt alapú szemléletben ez a látásmód egyelőre nem fog előtérbe kerülni. Bár maga a *zsidó* expliciten csak ekkor jelenhetett meg hétköznapi elemként, az ehhez szükséges humanista közegszemlélet a szocializmus privilégiumai közé tartozott, és úgy is hullott aztán iszonyatosan hamar a semmibe. Zoltai Gusztáv helyett¹ mindenestre talán ezt érdemes ma inkább nézegetni.²

1 Solomon Breuer: *Amíg meg nem törik az omertát*. Akibic.hu, 2014. szeptember 15.

2 A sorozat jelenleg elérhető a <http://sorozatbarat.tv> és a <http://magyarvagyok.com> (wrf?!), videomegosztókon.

„NEM KELL ZSIDÓNAK LENNIE”

– Josefina Ayerza interjúja
Slavoj Žižekkel

A kommunizmus alapmintáinak szétesése, módosulása által megváltoztott kortárs politikai közbeszéd új tartalmat kellene, hogy adjon bizonyos jeleknek, elnevezéseknek. Milyen beszédaktusoknak van szerepe ebben a kontextusban?

„Dolgozz keményen”, visszatérés a kapitalista értékrendhez. „Mindenkinek meggazdagodhat, te is.” Nézzük a thatcherizmust Nagy-Britanniában: mi a thatcherista álom? Az, hogy kemény munkával győzhetsz, a szerencse ott vár a kanyarban. Természetesen a baloldali Munkáspárt azt kommunikálta, hogy ez csupán illúzió, csak kevesen gazdagodhatnak meg, a többség szegény marad; ám nem értették a lényegét: Thatcher diskurzusának lényege nem az, hogy gazdaggá válj, hanem az, hogy a diskurzus alapján úgy határozhatsz meg magad, mint a következő, aki majd meggazdagodhat. A vagyont a kanyaron túl vár... talán.

Ez az önmeghatározás elég ahhoz, hogy keményen dolgozz, versenyezz és így tovább, de elég-e ahhoz is, hogy sikeres légy?

Igen, elég volt; ezt szociológiai felmérések is bizonyították. Az eredmények szerint az embereknek elég volt azzal a tudattal élniük, hogy esetleg... – akár a legkisebb esély is elég volt, az „esetleg” legkisebb esélye. „Rendben, most csődbe ment a boltom... de